

Familjehem och sexualitet

Familjehemssekreterares resonemang kring
familjehem bestående av homosexuella par

Helen Jonsson
Ingrid Karrman

Socialhögskolan vid Lunds universitet
SOPA63
Ht 2007

Handledare: Henrik Loodin

Abstract

New family structures are constantly emerging in society. Are these changes mirrored in foster care practice? The aim of this study was to explore to what extent homosexual families are represented when a child is given a foster home. The nuclear family has throughout history been assured a stable position both in society as well as in the foster care practice. During the last ten years a homosexual relationship has been legally accepted through different amendments and it has also been more integrated and accepted in society. By interviewing nine social workers and representatives from HomO (working with prevention of discrimination due to sexuality) and HBTre (involved in improvements of homo -, bi - and transsexual competence) we collected material for our analysis. Questions that were asked to the social workers focused on what they consider to be a suitable foster care family and how they might be affected by the fact that a proposed foster care family were living in a homosexual relationship. Through answers given we could analyse different attitudes among social workers regarding engaging homosexual families into the foster care practice. HomO and HBTre were presented with questions both regarding their experiences of discrimination of homosexual foster care families as well as the homosexual family structure and its changes. The interviews were semi-structural which enabled the respondents to talk freely about the topics presented by the questions. Norbert Elias' theory was used to interpret the empirical material about established and outsiders groups, which discusses the position of different groups in the society. This theory was combined with a heteronormative perspective. Another source was Michael Foucault's theoretical perspective of power as an influence on the structure in the society as well as in human relations. The result of this study shows that the interviewed social workers mainly had a positive attitude towards homosexual families as foster caregivers. In practice this proved to be difficult to carry out given the consideration for the biological parents as well as the child's vulnerable situation. Standards of family structures in society were also influencing the foster care investigations and thereby maintaining a traditional foster care family. Families deviant to traditional foster care families often had to be justified with particular assets to become approved as suitable foster care givers.

Keywords

Foster care, foster care practice, homosexual family, nuclear family, heteronormativity, established – and outsiders, power

Nyckelord

Familjehem, familjehemsvård, homosexuell familj, kärnfamilj, heteronormativitet, etablerade – och outsiders, makt

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Inledning.....	2
Val av uppsatsämne.....	2
Syfte.....	3
Frågeställningar.....	3
Bakgrund.....	3
Familj.....	3
Bedömningsgrunder för familjehemsplacering.....	4
Tidigare forskning.....	6
Familjesociologi.....	6
Barn i homosexuella familjer.....	7
Socialstyrelsens kartläggning av socialtjänstens bemötande.....	8
Teoretiska utgångspunkter.....	9
Begrepp.....	9
Etablerade – och outsidergrupper.....	9
Heteronormativitet.....	11
Makt.....	11
Tillvägagångsätt.....	13
Urval och kontakt.....	13
Metod.....	15
Etiska överväganden.....	16

Analys och empiri.....	16
Inledning.....	16
Familjehem.....	17
Rekrytering och vidmakthållande av familjehem.....	19
Faktorer som påverkar bedömningar av homosexuella familjehem.....	20
Erfarenheter och föreställningar av homosexuella familjehem.....	24
Förändringar av familjehem.....	26
Framtidsvisioner.....	29
Sammanfattning.....	30
Avslutande diskussion.....	33
Källförteckning.....	35
Litteratur.....	35
Internet.....	37
Bilagor.....	38
Bilaga 1.....	38
Bilaga 2.....	39
Bilaga 3.....	40

Förord

Vi vill tacka alla familjehemssekreterare och sektionschefer som tagit sig tid för att svara på våra frågor. Trots att ni uppgav att er erfarenhet kring ämnet var begränsad var ni villiga att dela med er av tankar och resonemang kring frågan. Detta är vi mycket tacksamma för, utan er hjälp hade vi inte kunnat skriva den här uppsatsen.

Ett litet extra tack till familjehemssekreterarna och sektionschefen på en av uppsatsskrivarnas tidigare praktikplats som ställde upp utan en tvekan. Vi gjorde våra första intervjuer med er vilket gav oss goda råd och nya infallsvinklar för det fortsatta arbetet. Vi tackar även för hjälpen vi fick att komma i kontakt med ytterligare familjehemssekreterare.

Vi vill tacka medarbetaren på HomO i Stockholm som ställde upp på en telefonintervju trots den begränsade erfarenheten kring vår fråga. Vi vill även tacka medarbetaren på HBTre i Helsingborg som har tagit sig tid att ta emot oss och dela med sig av sin kunskap och sina personliga erfarenheter.

Vi vill även rikta ett stort tack till vår handledare Henrik Loodin som har bistått oss med värdefull vägledning i en emellanåt snårig djungel.

Tack.

Inledning

Val av uppsatsämne

Det förekommer en stor variation av familjekonstellationer idag. Kärnfamiljen är fortfarande den vanligaste samlevnadsformen men det stora antalet skilsmässor och separationer med ett följe av nya relationer och barn, gör att den biologiska familjen får lämna plats åt den senmoderna familjen – nätverksfamiljen (Bäck-Wiklund, 2003). Föräldrar, syskon, barn, mor – och farföräldrar blir plast eller styv i den nya familjen, som genom olika konstellationer blir länkade till varandra i ett nätverk. Acceptansen kring vad en familj är idag kan tyckas vara stor i jämförelse med förr. Då vi lever i ett individualistiskt samhälle med stor handlingsfrihet att forma våra liv och relationer som vi önskar, verkar ändå vissa ramar hållas fasta. Den senaste tiden har debatten kring äktenskap mellan homosexuella varit intensiv, precis som partnerskapsdebatten var för tretton år sedan eller debatten kring homosexuellas möjlighet att provas som adoptivföräldrar för fem år sedan. Startsträckan för förändring och utveckling är vanligtvis lång och kräver ofta att normer och värderingar ifrågasätts. Homosexuellt föräldraskap ställs, i likhet med homosexuellt äktenskap, i relation till det heterosexuella ifråga om deras likvärdighet. Sexualiteten tenderar då att ställas framför den individuella förmågan som förälder eller den sanna kärleken till sin partner.

Vårt intresse för att undersöka hur inställningen till familjehem som består av ett homosexuellt par är, grundade sig i frågan om vad som anses vara en fullgod familj. I juridisk mening är den homosexuella familjen fullgod men samtidigt ifrågasätts föreställningen kring den traditionella kärnfamiljen med dess självklara samband mellan heterosexualitet och reproduktion. Familjehemssekreterarens praktik utgörs bland annat av utredningar och bedömningar av lämpliga familjer ifråga om att vårda ett utsatt barn. Frågan om hur homosexuella par som önskar bli familjehem bedöms och resoneras kring av familjehemsvården väcktes under vår praktiktermin. En av oss uppsatsskrivare praktiserade inom familjehemsvården och fick då ta del av en intresseanmälan från ett homosexuellt par som önskade bli familjehem. Då vi tillsammans inför detta arbete diskuterade tänkbara möjligheter och svårigheter för homosexuella familjer att bli familjehem, väcktes det nya tankar och frågor hos oss. Vår spontana reaktion var att det med högst sannolikhet inte finns några homosexuella familjehem, men vi hamnade ganska snart i frågan ”varför inte?”. Förutom föräldrarnas sexualitet är det ingenting som behöver skilja en homo- från en

heterofamilj. Däremot kan föreställningen om kärnfamiljen, om än i modifierad form, fortfarande vara så djupt rotad i vårt samhälle att det kan vara svårt att se eller acceptera den homosexuella familjebildningen. Samtidigt finns frågan om redan utsatta barn ska behöva bana vägen i en känslig fråga, för att inställningen i samhället på sikt ska kunna förändras. Vårt intresse ligger i att undersöka var familjehemsvården befinner sig i praktiken gällande den förändring som sker kring familjebildning idag.

Syfte

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur familjekonstellationens förändring i samhället återspeglas i familjehemsvårdens praktik. Syftet är främst att undersöka hur familjehemssekreterare resonerar kring familjehem bestående av homosexuella par.

Frågeställningar

1. Hur resonerar familjehemssekreterare kring vad som är en lämplig familj att använda som familjehem?
2. Vad påverkar familjehemssekreterarens bedömningar av familjer bestående av ett homosexuellt par som önskar bli familjehem?
3. Hur resonerar familjehemssekreterare kring familjehem bestående av ett homosexuellt par?

Bakgrund

Familj

Begreppet familj är inte något entydigt eller statiskt begrepp. Vad en familj är eller bör vara förändras över tid, och måste därför även förstås i sin sociala, kulturella och politiska kontext (Halldén och Söderlind, 2004). I början av 1900-talet var det de ensamstående mödrarnas lämplighet som ifrågasattes av samhället, medan det idag är de homosexuella föräldrarnas förmåga att bidra till en god uppväxtmiljö som debatteras. Grundmodellen för en ”riktig” familj utgörs otvivelaktigt av mamma-pappa-barn konstellationen, den så kallade kärnfamiljen (Lundgren, 1999). Variationen av familjemönster visar dock på att denna konstellation inte är generell. En stor del av dagens familjer består snarare av ensamstående föräldrar, styvföräldrar, familjehemsföräldrar eller släktingföräldrar. En fjärdedel av alla barn

i Sverige under 17 år lever till exempel inte med båda sina biologiska föräldrar (SCB, 2005). Att spendera varannan vecka hos vardera föräldern är inte längre något underligt eller avvikande. De familjer där två vuxna med gemensamma barn separerar och därefter bildar nya familjeformer definieras inom modern familjeforskning som postkärnfamiljer (Zetterqvist Nelson, 2004). Släktskap är idag, likt många andra relationer, förhandlingsbara och grundar sig inte lika självklart på de rättigheter och skyldigheter som de biologiska och äktenskapliga banden gjorde förr i tiden (Giddens, 2001).

Även om familjebegreppet är föränderligt är den gemensamma nämnaren barnet (Lundgren, 1999). En man och en kvinna som lever i en stabil parrelation men utan några barn ses inte i sig som en familj. Däremot kan de vara en del av en större familj i form av sina familjer och släktingar, och de kan även vara på väg att "bilda familj" om de vill skaffa barn tillsammans. De som däremot inte vill skaffa barn kan bli ifrågasatta, medan de som inte kan istället får medömkan och sympati. Familjen kan i samhället ses som en social tillhörighet som bidrar till att inkludera och exkludera människor efter vilja och val. Att vilja få barn och bilda familj ses ofta som något naturligt och som en mänsklig drift (a.a.). Homosexuella par kan inte skaffa gemensamma biologiska barn men i takt med reproduktionsteknologins utveckling och hetero- och homosexuellas likaberättigande i lagtexten, har deras möjlighet att bilda familj ökat (Halldén, Hydén och Zetterqvist Nelson, 2003). Insemination och prövning för adoption är idag rättsliga möjligheter för homosexuella par som vill skaffa barn. Ett lesbiskt par har även möjlighet att involvera en tredje part vid graviditeten i form av en spermadonator. År 2006 blev det juridiskt möjligt för den inseminerade kvinnans sambo eller registrerade partner att lämna samtycke till att bli vårdnadshavare till barnet enligt Föräldrabalken 1 kap 9 § (Riksdagen, 2007). Detta beslutas på samma vis som för en man det vill säga genom bekräftelse eller dom (a.a.). Ett manligt par kan också välja en tredje part i form av en kvinna att bära deras barn men de kan inte, till skillnad från vid spermadonation, stå som gemensamma vårdnadshavare för barnet. Samtidigt som möjligheterna ökar så måste alltså den homosexuella familjen utvecklas och utformas i ett samhälle där de sociala och politiska rättigheterna är uppbyggda på heterosexuella normer och principer (Halldén et al., 2003).

Bedömningsgrunder för att bli familjehem

Huruvida en familj anses vara lämplig att bli familjehem eller inte utreds av en familjehemssekreterare vid socialtjänsten (Svenska Kommunförbundet, 2003). Ett familjehem definieras i Socialtjänstförordningen 3 kap 2 § med att det är ett enskilt hem som på uppdrag

av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och verksamheten får inte bedrivas yrkesmässigt (Norström och Thunved, 2006). Familjehemssekreteraren utreder och skriver en bedömning om det tilltänkta familjehemmet som sedan ska godkännas i socialnämnden. Enligt socialtjänstlagen 6 kap 6 § står det att för att socialnämnden ska kunna fatta ett beslut om ett barn ska kunnas tas emot för vård i enskilt hem måste förhållandena i det enskilda hemmet vara utredda (a.a.) Familjehemsutredningen ska bland annat innehålla fakta om familjehemsföräldrarnas personuppgifter, bostadsförhållanden, hälsotillstånd, yrkesverksamhet, ekonomi, religion samt tidigare erfarenheter som familjehem. Det avgörande är om familjen lever under ordnade och stabila förhållanden samt har ett känslomässigt och praktiskt utrymme för en ny familjemedlem. I socialtjänstlagen 6 kap 5 § sägs det att det i första hand ska övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående (Norström och Thunved, 2006). Detta kallas då för släktingplacering eller nätverksplacering. De biologiska föräldrarna och barnets önskemål ska beaktas vid placering utan att för den skull ge avkall på den professionella bedömningen om vad som är ett lämpligt familjehem (Svenska Kommunförbundet, 2003).

Ett familjehem kan bestå av par eller ensamstående med eller utan barn. I enlighet med de allmänna riktlinjer som socialnämnden ställer upp ska familjehemmet bedömas utifrån om de har tillräckligt med tid för uppdraget, fysiskt och psykiskt utrymme, erfarenhet av barn och unga, geografisk närhet till barnets biologiska familj samt en ordnad ekonomi. Familjehemsföräldrarna ska leva i en stabil relation, leva ett skötsamt liv samt ha vilja och förmåga till samarbete med barnets föräldrar (Svenska Kommunförbundet, 2003). En annan form av insats för barnen som finns är kontaktfamiljer. Dessa fungerar främst som avlastning och stöd för barnet och det vanligaste är att barnet bor varannan helg hos kontaktfamiljen (Fridh & Norman, 2005). Här är utredningen inte lika omfattande som vid familjehemsutredningar men en bedömning ska göras om familjen är lämplig och om den kan tillgodose barnets behov. Hur en utredning görs och vilka riktlinjer som används kan skilja sig från kommun till kommun. I de generella riktlinjerna nämns det att både par och ensamstående kan bli familjehem. Det kan därför antas att homosexuella par kan bedömas som lämpliga familjehem om de uppfyller de grundläggande kraven.

Tidigare forskning

Familjesociologi

En oro för ”familjens sammanbrott” och diskussioner om ”familjen i kris” har funnits under olika perioder i vår historia (Roman, 2004). Under första delen av 1900-talet, då samhället övergick från att vara ett jordbrukssamhälle till att vara ett industrisamhälle, fanns oro över de förändrade könsrelationerna och auktoritetsmönster inom familjen. Den moderna familjen, kärnfamiljen, var till skillnad från storfamiljen i jordbrukssamhället förhållandevis oberoende av sina ursprungsfamiljer i fråga om ekonomi och boende. Strukturfunktionalistiska familjesociologer menade att den moderna kärnfamiljens tydliga roller var nödvändiga för att kunna anpassa sig till de krav som ställdes av det moderna samhället, för att fungera i såväl arbetsliv som familjeliv. Huvudansvaret för försörjningen låg hos mannen medan ansvaret för familjerektionerna låg hos kvinnan. Under 1960-talet började kvinno- och sociala rörelser ifrågasätta dessa könsroller. Kvinnan började förvärvsarbeta samt fick en ökad medvetenhet om sin jämlikhet med mannen och om sin rätt att kontrollera sin kropp och sitt liv (a.a.).

Sociologiprofessor Manuel Castells (1998) menar att förutom att skapa förutsättningar för kvinnans frigörelse bidrog även dåtidens kvinno- och sociala rörelser till ett ifrågasättande av heterosexualiteten som norm. Detta har gett avtryck i vår samtid gällande homosexuella mäns och kvinnors rättigheter till samlevnad och familj. Castells menar vidare att kvinnans förbättrade ekonomiska resurser och förändringar i medvetandet har bidragit till en bättre förhandlingsposition som i sin tur har underminerat den manliga dominansen. Moderniseringsprocesser såsom globalisering, välfärdsstatens utbyggnad och reproduktionsteknologins utveckling har även varit drivande i förändringen av traditionella familjemönster. Castells benämner detta som den patriarkala familjens kris, då den patriarkala familjemodellen med det manliga överhuvudets auktoritet och dominans försvagas och ifrågasätts till följd av att skilsmäsoantalet ökar, samt att parbildningen och barnafödandet sker senare i livet, om ens överhuvudtaget. Familj och föräldraskap i ensamhushåll, samboförhållande, partnerskap och/eller i ombildade familjer utmanar de invanda levnadsmönster, traditionella roller och könsidentiteter, samtidigt som det tidigare självklara sambandet mellan familj och sexualitet ifrågasätts (a.a.).

Barn i homosexuella familjer

Regeringens utredning Kommittén om barn i homosexuella familjer tillsattes år 1999 i syfte att undersöka villkoren för barn som växer upp i homosexuella familjer för att därigenom ta ställning till om det var berättigat att rättsligt åtskilja homosexuella och heterosexuella i fråga om att adoptera barn, samt att utses till vårdnadshavare åt ett barn (Regeringen, 2007). Kommittén lade år 2001 fram sitt betänkande *Barn i homosexuella familjer* som grundade sig på internationella studier samt svenska studier som kommittén genomfört (SOU 2001:10). Den samlade forskningen visade på att barns sociala -, psykologiska eller sexuella utveckling sker på liknande sätt vare sig de växer upp i en hetero- eller en homosexuell familj. Det uppkom inte heller någon skillnad mellan hetero- och homofamiljers förmåga till att bidra med god omsorg och omvårdnad för barnet i forskningen (a.a.). Betänkandet låg till grund för en lagändring som trädde i kraft år 2003 gällande makars och registrerade partners lika juridiska möjligheter att prövas som adoptivföräldrar (Regeringen, 2007). Enligt uppgifter vi har fått genom mailkontakt med Statistiska Centralbyrån, SCB, finns det i Sverige 310 registrerade partners med barn. I slutet av 2006 levde knappt 2 300 män och drygt 1 900 kvinnor i registrerade partnerskap enligt SCB´s befolkningsregister (SCB, 2006).

Under åren 1998-2000 genomförde Folkhälsoinstitutet i samarbete med Forskningsgruppen för Samhälls – och Informationsstudier, FSI, en undersökning om allmänhetens attityder till homosexuella (Folkhälsoinstitutet, 2002). Som underlag för undersökningen låg 10 000 svar på postenkäter från personer i åldrarna 16-79 år. Studien visade på att det var totalt 27 procent som sade sig vara negativt inställda till homosexuella, vilket var aningen fler än de som sade sig vara positiva. De flesta, 37 procent, tyckte ”Varken bra eller dåligt” om homosexuella. På frågan om homosexuella skulle få adoptera barn var 65 procent negativa (a.a.). Attityderna gentemot homosexuella är i förhållande till andra länder positiva. Däremot är attityden gentemot homosexuellas möjlighet att bilda familj övervägande negativ. Då det inte finns någon färsk undersökning kring frågan är det svårt att säga hur det ser ut idag. Sedan undersökningen genomfördes har det rättsliga läget förändrats för homosexuella par som önskar bilda familj genom insemination eller adoption. Eventuellt har därmed attityderna i frågan även förändrats i en mer positiv riktning allteftersom den har integreras i människors medvetande. I samhället utgör dock den heterosexuella livsformen en norm utifrån vilken andra livsformer jämförs med eller relateras till. En av anledningarna till att attityden till homosexuella är mer positiv än attityden till den homosexuella familjebildningen, kan vara att denna familjeform fortfarande är ett relativt nytt begrepp. En annan anledning kan vara att

familjeformen skiljer sig markant från kärnfamiljens ramar, det vill säga heterosexualitet och biologisk reproduktion. Det är ofta utifrån denna mönsterfamilj som andra familjeformer beaktas. Ett sätt att se kärnfamiljens starka position är till exempel när samhället griper in och placerar barn och ungdomar utanför det egna hemmet. Tilltänkta barn – och ungdomshem eller familjehem, relateras ofta den goda kärnfamiljen (Sallnäs, 2004), samtidigt som det krävs en variation av hem i fråga om sammansättningar, kulturer och levnadsförhållanden för att kunna tillgodose det enskilda barnets behov (Svenska Kommunförbundet, 2003).

Socialstyrelsens kartläggning om socialtjänstens bemötande

Socialstyrelsen gjorde under 2003 en kartläggning av hur bemötandet påverkas av den sexuella läggningen hos personer som tar kontakt med socialtjänsten. Resultatet blev lägesrapporten *Sexuell läggning och bemötande i socialtjänsten* (2004). Kartläggningen visar att homo- och bisexuella personers sexualitet inte uppmärksammas i mötet med socialtjänsten. Socialtjänsten vidmakthåller därmed det heteronormativa perspektivet som utgår ifrån att alla lever ett heterosexuellt liv. Människor antas vara heterosexuella tills de talar om att de inte är det. Socialstyrelsen tar upp SCB:s levnadsnivåundersökning som exempel på att heterosexualiteten är normen i vårt samhälle. När SCB redovisar antal personer i olika levnadsformer så redovisas inte samkönade förhållanden. Redovisningen innehåller ett antal personer som är ensamstående, gifta eller sambor men nämner inte om det finns personer av samma kön som är sambor eller att det finns personer som ingått partnerskap. Detta tyder på att heterosexualiteten har en dominerande ställning medan homosexualiteten är mindre synlig (Socialstyrelsen, 2004).

Socialstyrelsen har genom kontakt med länsstyrelserna undersökt huruvida socialtjänsterna de undersökta i kommunerna har uppmärksammat den här frågan och resultatet visade att de inte har gjort det. Frågan har inte diskuterats eller problematiserats i kommunernas socialtjänst till följd av att då de har kommit i kontakt med homosexuella klienter så har de inte upplevt det som något problem. Kartläggningen visar även att de flesta homo- eller bisexuella personer inte upplever några problem när de har kontakt med socialtjänsten. Detta beror, enligt socialstyrelsen, på att de flesta inte berättar om sin sexuella läggning. Det som kan bli problematiskt och upplevas kränkande är att många blanketter som ska fyllas i är utformade efter heterosexuella personers relationer. Socialstyrelsens kartläggning visar på att diskriminering och dåligt bemötande kan botten i bristande observans eller osäkerhet hos socialsekreteraren (Socialstyrelsen, 2004).

Kartläggningen visar även på att det är vanligt att homo- och bisexuella personer sexualiseras i vårdnads- fosterbarns och adoptionsutredningar. Det har, enligt socialstyrelsen, förekommit att socialtjänsten värderar relationens sexualitet i första hand istället för att värdera relationens kvaliteter och lämplighet att vårda och fostra barn. Socialstyrelsen har fått uppgifter från Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, HomO, om att det finns kommuner som ifrågasätter homosexuellas lämplighet som familjehem. Det har förekommit att kommuner svarat homosexuella par som ansökt om att bli familjehem med att de av principiella skäl inte behandlar ansökningar från homosexuella (Socialstyrelsen, 2004).

Teoretiska utgångspunkter

Begrepp

I vår analys kommer vi att använda oss av bland annat teorin om etablerade – och outsidergrupper för att bättre kunna förstå och tolka dynamiken mellan dominerande och marginaliserade grupper i samhället. Vi kommer däremot att använda begreppet icke-etablerade istället för outsiders i vår analys då vi ska använda teorin för att tolka den homosexuella familjens ställning i relation till kärnfamiljen. Vi ser kärnfamiljen som den etablerade gruppen i samhället och den homosexuella familjen som en familjeform som ännu inte blivit etablerad. Vi anser därmed att begreppet icke-etablerade passar bättre. Vi kommer även att använda oss av begreppen heteronormativitet och makt.

Etablerade – och outsidergrupper

Norbert Elias var på 1950 – och 1960 talet lärare vid universitetet i Leicester, England. En av Elias elever, John Scotson, skrev sitt examensarbete om ungdomsbrottsligheten i en förort till Leicester. Elias bearbetade detta arbete och resultatet blev boken *Etablerade och outsiders* som publicerades 1965. I boken jämförs olika bostadsområden där ett av områdena ansågs ha högre kriminalitet än de övriga. Skillnaderna mellan områdena var inte så stora från början men under tiden som områdena undersöktes gick kriminaliteten ner i det mer utsatta området, vilket bidrog till att skillnaden mellan områdena helt försvann. Trots detta var synen på området densamma, det vill säga att det ansågs vara ett sämre område och de som bodde där ansågs vara sämre människor (Elias och Scotson, 1999).

Elias förklarar att de som tillhör den etablerade gruppen kan påtvinga outsider gruppen sin egen definition av både sig själv och outsider gruppen. Detta tolkningsföreträde bidrar till en maktskillnad mellan de båda grupperna. Den dominerande gruppen får gruppen med mindre makt att känna att de saknar de dygder som de dominerade besitter. Outsidergruppen upplever sig även som moraliskt underlägsna. De etablerade tillskriver sig överlägsna egenskaper vilket motiverar den sociala uteslutningen av outsidergruppen. Den etablerade gruppen uppmärksammar de fåtal i outsidergruppen som missköter sig för att sedan tillskriva hela gruppen dessa karaktärsegenskaper. Däremot så definierar den etablerade gruppen sig själva utifrån de fåtal som sköter sig exemplariskt och detta blir normsättande. En liten del från de olika grupperna får representera hela gruppen, de bästa från de etablerade och de värsta från outsidergruppen. Detta kan fylla ett syfte för den etablerade gruppen då den behåller sin sociala överlägsenhet, samtidigt som den väldigt effektivt påverkar och försvagar outsidergruppens självbild. Elias anser att den etablerade gruppen kan känna sig hotad av nya grupper som kommer med andra värderingar, normer och sätt att leva. Genom att stänga ute nya grupper stärker den etablerade gruppen sin identitet och sammanhållningen stärks. För att däremot få fortsätta tillhöra den etablerade gruppen krävs det underkastelse under gruppens normer (Elias och Scotson, 1999).

Denna uppdelning mellan etablerade – och outsiders samt interaktionen dem emellan går att se i flertalet gruppkonstellationer i vårt samhälle. Förutom kriminella kan det till exempel vara missbrukare, invandrare, psykiskt sjuka eller arbetslösa som anses tillhöra outsider gruppen. De etablerade är de som sätter upp de sociala eller kulturella normerna i samhället. Genom att följa normen och inte sticka ut eller avvika från den dominerande gruppen, utan istället passa in och vara genomsnittlig bidrar till en normalitet (Brante, Andersen och Korsnes, 1998). Först när normerna bryts blir de märkbara och skapar därmed en avskiljare mellan ”vi” som följer normen, de etablerade, och ”de” som inte gör det, outsider gruppen. Att bryta normen kan bidra till en sanktionering i form av en marginalisering eller stereotypisering av outsider gruppen (Elias och Scotson, 1999). För vårt arbete är begreppen etablerade – och outsider relevanta då kärnfamiljen kan ses som en etablerad grupp medan den homosexuella familjen kan ses som en outsider grupp. Det är kärnfamiljen som har satt upp normerna för vad som anses vara en ”riktig” familj och samhället är anpassat efter dessa normer. Den homosexuella familjen är en ny grupp som utmanar den dominerande gruppens normer då de inte delar det rådande mamma-pappa-barn idealet. Den homosexuella familjen tvingas därmed att utvecklas med de politiska och sociala förutsättningar som är skapade för

den heterosexuella familjen (Halldén et al., 2003). I den heterosexuella familjen har mamma och pappa tydliga roller som ofta är förutsatta i en familj. Ett försök att inkludera och förstå den homosexuella familjen skulle kunna vara genom att dela in det homosexuella paret i dessa förutsatta mamma – och papparoller. Även att tillsätta kommittéer som ämnar utreda homosexuellas föräldrars fullgodhet i jämlikhet med heterosexuellas föräldrars i att fostra och vårda barn kan ses som ett försök till inkluderande i den rådande normen.

Heteronormativitet

Heteronormativitet är enligt queerforskaren Tiina Rosenberg (2002) ”antagandet om att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt” (sid. 100). Heteronormen är rådande i samhället på såväl makro – som mikronivå vilket bidrar till att de som upplever en tillhörighet till heteronormen oftast inte känner av den. På liknande sätt som vid andra normbrott är det först när en person, relation eller handling faller utanför ramarna som den märks. Oftast är det då den icke-etablerade som måste förklaras och ifrågasätts och inte den etablerade normen. Straffet kan förutom marginalisering och stereotypisering även ske i form av homofobi. Heteronormativiteten innebär även ett inkluderande av grupper som faller utanför ramarna, till att ingå i normen. Det kräver dock att den icke-etablerade gruppen rättar sig efter de sedan länge uppsatta reglerna för att därefter försöka spela efter dem. Att ställa en icke-etablerad grupp i jämförelse till den etablerade gruppen kan vara ett exempel på detta. Kritiken mot heteronormativiteten är queerteorins mest centrala punkt. Teorin kommer till uttryck genom studier som kritiskt fokuseras på institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller och reproducerar heterosexualiteten som naturlig och allomfattande (a.a.).

Makt

Makt och brist på makt är något som finns med i alla relationer vare sig det gäller mellan enskilda individer eller olika grupper. Några vanliga maktrelationer är till exempel mellan föräldrar och barn, socialarbetare och klient, heterosexuell och homosexuell, svensk och invandrare. Franzén (2005) skriver att makten inte är konstant utan kan variera utifrån olika individer, tidpunkter och sammanhang. Det finns dock strukturellt bestämda positioner i vårt samhälle som visar på bestämda förhållanden mellan en eller flera parter. Här handlar det om överordning och underordning, vissa är överlägsna andra och har därmed mer makt. För att ta något exempel kan ställningen mellan män och kvinnor, överklass och underklass nämnas. Det som kännetecknar makten är att någon har förmåga och möjlighet att göra något (a.a.)

Michael Foucault skrev under sin levnadstid bland annat om makt och maktförhållanden för att belysa samhällets struktur. Foucaults beskrivning av makt är att makt finns i alla relationer och genom relationer aktualiseras makt. Makten finns överallt, den kommer överallt ifrån (Foucault, 1980). Foucault beskriver makten som en "sammansatt strategisk situation" i samhället och inte en struktur eller någon förmåga som man kan förfoga över. Enligt Foucault är makt inget som kan erövrats eller delas utan den existerar genom ett växelspel av ett flertal ojämnliska och rörliga relationer. Maktrelationer finns i alla förhållanden, mellan vänner och i sexuella relationer, och uppstår genom de ojämlikheter som uppstår. Foucault menar att makten kommer underifrån genom de många styrkeförhållanden som bildas och finns, familjer och institutioner är några exempel. Han menar vidare att maktrelationerna innebär att all maktutövning består och drivs av avsikter och mål men det behöver inte betyda att det är ett individuellt val eller beslut (a.a.).

Talet och tystnaden har stor betydelse för makten. Foucault menar att talet inte bör delas upp i godkänt eller icke-godkänt tal, utan bör istället ses utifrån de olika element och strategier som påverkar talet. Utifrån vem det är som talar, vilken maktposition personen besitter samt i vilket sammanhang talet utspelar sig i, så handlar det både om sagda saker men även om det som förtigs. Foucault menar att talet innehåller makt och kan producera mer makt men samtidigt som talet kan stärka makten, så kan den även undergräva den. Tystnaden kan skydda makten och ge den styrka men tystnaden kan även leda till att överträdelser blir möjliga vilket kan leda till att makten tappar styrka (Foucault, 1980).

Att arbeta som familjehemssekreterare innebär att man har en viss makt. Det är familjehemssekreteraren som bedömer vilka som kan räknas som lämpliga familjer och vilka som inte kan det. Talet och tystnaden har en stor betydelse i familjehemsvården då det är diskussionerna som leder fram till en slutsats. Beroende på hur diskussionerna går kring vad som är en lämplig familj så kan den antingen vidmakthållas eller förändras. Uttalandet att det som eftersöks är familjer som är stabila, trygga och kärleksfulla kan ses som en självklarhet då de ska ta hand om ett barn som varit illa. Genom att tydligt säga vad som önskas och krävs sägs samtidigt motsatsen, det vill säga att ostabila, otrygga och elaka familjer inte är önskvärda och inte heller kommer att accepteras. Detta sägs oftast inte bokstavligen utan tystnaden är talande nog. När de negativa egenskaperna nämns så är det ofta genom att påtala att de positiva, nödvändiga egenskaperna saknas. Genom att ta del av familjehemssekreterarnas resonemang kring inställningen till att använda sig av familjer som

består av ett homosexuellt par som familjehem, önskar vi se vilken betydelse talet och tystnaden kan ha.

Tillvägagångssätt

Urval och kontakt

För att undersöka vårt syfte att belysa socialtjänstens resonemang och bedömningar kring homosexuella familjehem ville vi intervjua åtta till nio familjehemssekreterare. Från en början tänkte vi begränsa vårt urval till Malmö stad, eftersom vi ansåg att det skulle leda till en mer enhetlig bild av situationen. Till följd av att det var svårt att få tag på familjehemssekreterare som ville ställa upp på en intervju inom enbart Malmö stad så valde vi att utvidga området till att innefatta även andra kommuner i Skåne. Då vi inte ämnar jämföra stadsdelar eller kommuner utan istället belysa de olika intervjupersonernas resonemang utifrån deras gemensamma professionalitet, ansåg vi att den geografiska spridningen inte skulle ha någon betydelse. Vi ville även intervjua tre till fyra representanter från olika organisationer som på olika sätt arbetar med frågor rörande homosexuellas rättigheter, då vi ansåg det vara viktigt att även lyfta fram deras åsikter och resonemang kring familjebildning.

Vi har dels använt oss utav ett snöbollsurval (Larsson, 2005) då kontakt med en familjehemssekreterare fanns sedan vår praktiktermin och denna kontakt har använts för att komma i kontakt med ytterliggare familjehemssekreterare. Utöver detta har vi även tagit kontakt med familjehemssekreterare via mailadresser och telefonnummer som vi har hittat på de olika kommunernas hemsidor. För att eventuellt få ett mer övergripande perspektiv av familjehemsarbetet valde vi att även kontakta ett par sektionschefer inom Individ – och familjenheten. Totalt tog vi kontakt med 23 stycken familjehemssekreterare och två stycken sektionschefer. Sju av familjehemssekreterarna och båda sektionscheferna valde att ställa upp på att bli intervjuade. Vi tog även kontakt med medarbetare ifrån Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, RFSL, Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, HomO, och HBTre som är ett resurscentrum för säkrare sex - och hbt - kompetens. Den kontakt vi fick på RFSU ansåg sig inte kunna svara på våra frågor utan hänvisade oss vidare. Vi sökte utan framgång vid ett flertal tillfällen denna kontakt. RFSL har vi också sökt utan framgång på såväl lokal som nationell nivå genom både

telefon och mail. HomO besvarade vår förfrågan och vi genomförde en telefonintervju med en medarbetare därifrån. En representant från HBTre valde också att ställa upp på en intervju efter att vi kontaktat denne via mail.

Vi formulerade två brev varav ett skickades ut till familjehemssekreterarna och ett till de olika organisationerna. Till familjehemssekreterarna hade vi från en början formulerat ett brev som innehöll en intervjuförfrågan där vi önskade ta del av deras erfarenheter kring bedömningar och eventuella placeringar i familjehem bestående av homosexuella par. Det var många som tackade nej på grund av att de ansåg sig ha för liten erfarenhet kring detta ämne, vilket fick oss att omformulera vår intervjuförfrågan. Vi valde att fokusera mer på familjekonstellationens förändring i samhället och dess betydelse för deras arbete, utan att för den delen ta bort att det var den homosexuella familjen vi främst var intresserade av att undersöka (se bilaga 1). Detta bidrog till att fler tackade ja till att bli intervjuade. Två av de familjehemssekreterarna som ställde upp önskade att bli intervjuade tillsammans. Vi valde då att båda närvara vid intervjun för att bättre kunna bistå varandra med frågor och reflektioner samtidigt som en av oss hade huvudansvaret. Utöver denna intervju genomförde vi ytterliggare tre intervjuer gemensamt då vi fann det vara till fördel för intervjuerna. Risken finns att en ensam intervjuperson kan känna sig i underläge med två intervjuare (Trost, 1997). De intervjupersoner som vi intervjuade gemensamt informerades om detta i förväg och gav sitt samtycke till det.

I brevet till RFSL, RFSU, HomO och HBTre bad vi om att få ta del av deras erfarenheter och kunskaper kring homosexuella par som önskar bli familjehem (se bilaga 2). Vi önskade även få ta del av deras resonemang och tankar kring den homosexuella familjebildningen då vi ansåg att det vara till en viktig aspekt i arbetet. De representanter från HomO och HBTre som valde att ställa upp på att bli intervjuade ansåg sig ha lite erfarenhet kring just familjehemsfrågan men medarbetarna var likväl villiga till att dela med sig av sina erfarenheter och tankar i frågan. Telefonintervjun som genomfördes med HomOs medarbetare spelades inte in på grund av tekniska svårigheter utan antecknades istället under intervjuens gång. Anteckningarna renskrevs och mailades därefter över till intervjupersonen för eventuella korrigeringar. Intervjun med medarbetaren från HBTre kom främst att handla om den homosexuella familjebildningen. Intervjun spelades in och transkriberades därefter.

Metod

Vid val av metod för att skriva den här uppsatsen ansåg vi att den kvalitativa metoden var att föredra framför den kvantitativa. Den kvantitativa metoden syftar främst till att få fram material som kan delas upp i statistiska enheter som till exempel hur stor andel som har en viss åsikt om ett ämne eller i en fråga (Elofsson, 2005). Den kvalitativa metoden syftar å sin sida till att nå kunskap kring ett ämne utifrån intervjupersonernas tankar, resonemang, kunskaper, tolkningar och reflektioner (Larsson, 2005). För vår del är detta sätt att samla in kunskap på relevant, då vi vill ta reda på socialtjänstens - respektive organisationernas attityder och åsikter kring frågan om familjehem bestående av homosexuella par. Vi har genomfört intervjuer som har varit centrerade kring olika teman. Utifrån dessa olika teman ställdes ett antal öppna underfrågor som intervjupersonen talade fritt utifrån. Ungefär samma frågor har ställts till samtliga intervjupersoner men det är samtalet som har fått styra dess ordningsföljd (a.a.).

Vi har använt oss av bandspelare för att inte förbise något som sägs under intervjuerna. Genom att använda bandspelare är det möjligt att helt koncentrera sig på frågorna och svaren samt ordagrant skriva ut, det vill säga transkribera, intervjun efteråt (Trost, 1997). Samtliga intervjuer har transkriberats och dessa har därefter lästs igenom av oss båda. Under samtliga transkriberingarna har vi skrivit ordagrant vad som sagts dock har vi valt att ”städa” i citaten genom att ta bort upprepningar och utfyllnadsord innan vi presenterat dem i vår analys och empiridel. Citaten har därmed till stor del blivit omgjorda från talspråk till skriftspråk (a.a.). Som underlag vid våra intervjuer har vi haft en temabaserad intervjuguide (se bilaga 3). De centrala temana har varit bestående under samtliga intervjuer medan de öppna underfrågorna har omarbetats en del mellan de olika intervjuerna för att kunna fungera på ett mer tillfredställande sätt. I en intervjusituation bör intervjuaren vara öppen för att upptäcka nya frågor under intervjuerna som kan leda till att intervjuguiden behöver omformuleras och uppdateras (Larsson, 2005). Vårt intresse ligger inte i att bedöma intervjupersonernas tillförlitlighet utan att försöka tolka deras resonemang utifrån valda teorier. Vi är medvetna om att då våra frågeställningar för de flesta av intervjupersonerna är nya, har de i de flesta fall inte tidigare reflekterat över dem. Detta kan ha lett till att våra frågeställningar påverkat intervjupersonernas svar.

När vi presenterar vårt empiriska material i analys och empiridelen kommer vi enbart att särskilja intervjupersonerna utifrån deras professionalitet. Vårt syfte är inte att undersöka om

resonemangen skiljer sig åt beroende på om det är en manlig eller kvinnlig intervjuperson. Av samtliga intervjupersoner var endast två män vilket dessutom hade kunnat bidra till försvagning av anonymiteten om detta urskilts. Vi har valt att inte heller urskilja intervjupersonerna efter ålder då vi inte anser det vara relevant för vår studie. Däremot har samtliga familjehemssekreterare och sektionschefer en mångårig arbetslivserfarenhet inom familjehemsvården. Vi har under arbetets gång ansvarat för olika delar i uppsatsen såsom bakgrund, tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter som vi sedan sammanfört till en enhet. Vi har tagit del av varandras material och diskuterat innehållet med varandra kontinuerligt. Övrigt material har vi utarbetat gemensamt.

Etiska överväganden

Representanter från socialtjänsten har innan intervjun informerats om att de intervjuas i sin egenskap av myndighetsperson. Vi har därmed velat försöka undvika personliga värderingar samt att personen inte ska känna sig personligt ifrågasatt i en känslig fråga. Individer och kommuner har inte namngetts eller beskrivits. Då erfarenheter av homosexuella familjehem är mycket begränsad har informationen vi fått ta del av behandlats med största diskretion. Detta för att undvika identifiering av de enskilda fallen samt intervjupersonerna och på så sätt uppfylla löftet om anonymitet (Holme och Solvang, 1991). Representanter från organisationer som arbetar med frågor som rör homosexuellas rättigheter har inte heller namngetts eftersom vi inte har något intresse av att framhäva individen, utan organisationen. Då dessa organisationer inte har så många medarbetare har vi av respekt för den enskilda intervjupersonens integritet, valt att aidentifiera i största möjliga mån.

Analys och empiri

Inledning

Vi har valt att tolka vårt empiriska material utifrån dels ett maktperspektiv och dels ett heteronormativt perspektiv samt utifrån teorin om etablerade – och outsider grupper. Utifrån detta vill vi se vad det är som påverkar de intervjuade familjehemssekreterarnas bedömningar av ett familjehem samt hur deras resonemang ser ut kring att använda homosexuella familjehem. Familjehemsarbetet involverar förutom familjehemssekreteraren och socialsekreteraren, flera olika parter. Det är barnet som ska placeras, dennes biologiska

föräldrar och nätverk, det tilltänkta familjehemmet och slutligen socialnämnden som ska vara överens för att placeringen ska kunna godkännas och genomföras. Det bidrar till arbetets komplexitet. Familjehemssekreterarna betonar att detta ofta medför ett dilemma för dem vid deras bedömningar.

Familjehem

När vi granskade vårt insamlade material och diskuterade kring uppgifterna om vem som oftast ansöker om att få bli familjehem visade det sig att det i stort sätt är samma familjer som för tio år sedan. Många av familjehemssekreterarna beskrev det ”typiska” familjehemmet på liknande sätt. Familjen består av ett gift par i övre medelåldern med biologiska barn som kommit upp i tonåren och familjen bor ofta i ett hus på landet eller i ett mindre samhälle. Traditioner brukar spela en stor roll i dessa familjer och släkten och familjen håller ihop. Det ”typiska” familjehemmet återges ha en väldigt välkomnande och tillåtande atmosfär där dörrarna ständigt står ”öppna”. De upplever sig ha lyckats bra med sina egna barn och anser sig ha mer kärlek och omvårdnad att ge. Ofta är det familjer där någon eller båda föräldrarna har växt upp med fostersyskon i barndomshemmet och därefter har gjort det till en livsstil genom att fortsätta att ta emot barn så länge som det är möjligt. Vi funderade på vad det kunde bero på att familjehemmen fortsätter att se likadana ut trots att både samhället och de placerade barnens behov har förändrats. En viktig del i placeringen är att, förutom barnets behov ska barnets ursprung i största möjliga mån matchas. Många av barnen som ska placeras kommer från städer samtidigt som det finns en stor brist på familjehem i städer. Samma gäller för familjehem med annan etnicitet än den svenska då en stor del av barnen har en annan etnisk bakgrund än den svenska majoriteten. En sektionschef uttrycker det så här:

Samtidigt så vore det ju spännande och roligt om vi fick, jag menar tanken är ju ändå att även den verksamheten ska avspegla sig i hur vårt samhälle ser ut. Vi ska helst ha invandrarfamiljer, självklart ska vi det, absolut. Det ska ju vara som samhället är idag. Det är ju det bästa men det är inte så enkelt, det är inte så enkelt. Vi får lite grann de här ”på landet familjerna” som själva har haft fostersyskon och lite så där. Det är faktiskt så det ser ut.

Sektionschefen menar att tanken är att familjehemsvården ska avspegla samhället men att det ändå oftast är svenska familjer på landet som blir familjehem. Många familjehemssekreterare

uppgav under intervjuerna att det hade varit önskvärt med ett större utbud av familjer för att bättre kunna matcha det placerade barnets behov och ursprung. Omhändertagna barn är även en klassfråga enligt en av de intervjuade familjehemssekreterarna. För stora ekonomiska och materiella skillnader kan vara en negativ faktor för samarbetet mellan den biologiska familjen och familjehemmet, och även för matchningen av barnets behov och ursprung. Att vara en storfamilj på landet med många barn och djur kanske ligger i familjehemstraditionen. En familjehemssekreterare menade att sambandet i själva verket är ganska logiskt:

Många människor som fortfarande bor på landet och som har någon form utav, nej men vem är lantbrukare idag, det är ju inte många men som ändå lever lite så. Alltså det hänger ju ihop med, kanske vad man prioriterar också. Bor man mitt i stan och vill dra nytta av vad stan erbjuder så kanske man inte har så mycket tid över till annat. För är det nåt det kräver att ta emot placerade barn så är det ju tid.

Prioriteringar och värderingar hänger ihop med var familjer väljer att bo enligt familjehemssekreteraren. Individualistiska karriärmänniskor tenderar att välja stan framför landet, medan familjeprioriterande par gör tvärtom. Det kan finnas en viss sanning i att familjerna på landet har ett annat tempo och andra prioriteringar än vad stadsmänniskor har, och därigenom har mer tid och engagemang över för barnen som placeras hos dem. Bilden hänger även samman med det traditionella familjehemmet och vilka familjer som blir familjehem. Barnet som ska placeras är det centrala och det är barnets behov och barnets bästa som familjehemssekreterarna utgår ifrån. Att barnet ska få det bättre än innan placeringen är målsättningen. När familjehemssekreterarna söker efter familjehem är det vissa kriterier som måste uppfyllas.

Men det handlar i alla fall om att vara flexibel, öppen, kunna ge kärlek och bekräftelse utan att få så mycket tillbaka. Det är viktiga egenskaper, alltså vara vanliga människor. Någonstans måste man ha ett överskott av tid och resurser och någonstans utrymme i livet eftersom de kräver ju mycket, de barnen som kommer.

Enligt familjehemssekreteraren i citatet ovan så är det "vanliga" människor med överskott av tid och utrymme för att ta hand om ett barn som har det svårt som eftersöks. Att de bör vara

flexibla är något som många familjehemssekreterare framhöll som väldigt viktigt. Barnet ska oftast ha regelbundet umgänge med sina biologiska föräldrar och då måste familjehemmet medverka till att detta sker på ett så bra sätt som möjligt. Att familjehemmet har överskott av tid är en annan viktig del i det hela. Familjehemsföräldrarna måste avsätta tid för möten med till exempel skolan, barn – och ungdomspsykiatri, socialtjänsten och de bör även delta i familjehemsutbildningar. Familjehemmen bör vara medvetna om att även om de ger mycket kärlek och omsorg till det placerade barnet så är det osäkert om de får lika mycket kärlek tillbaka.

Rekrytering och vidmakthållande av familjehem

Det vanligaste sättet att få nya familjer är genom redan befintliga familjehem, uppger flertalet familjehemssekreterare. Det kan vara att ett familjehem rekommenderar en familj de känner eller så hör en familj av sig då de har familjer i sin bekantskapskrets som har uppdrag som familjehem. Då de vanligaste familjehemmen bor ute på landet eller i mindre samhällen kan man anta att deras bekanta bor på liknande sätt vilket vidmakthåller bilden av det traditionella familjehemmet. Vi gick in på de olika kommunernas hemsidor för att undersöka hur informationen var utformad och till vem eller vilka den riktade sig till. Precis som i Svenska Kommunförbundets riktlinjer går det att läsa att det inte finns några formella krav på familjehemmen, det vill säga inga krav på utbildning eller materiell standard. Ensamstående, sambos eller gifta är välkomna att söka vare sig de bor i stan eller på landet. Det viktiga är att det är stabila och trygga vuxna som har tiden och engagemanget för att ta hand om ett barn. Då vi har inriktat vår uppsats på att undersöka inställningen till att använda homosexuella par eller familjer som familjehem sökte vi även efter information som riktade sig även till dessa. Vi har inte funnit att det stått i någon informationstext att partners är välkomna att ansöka om att bli familjehem men å andra sidan har det heller inte stått att de inte är det. Vi anser oss kunna urskilja, med hjälp av Foucaults resonemang kring talet och tystnaden, att mönstret av kärnfamiljen som familjehem bland annat vidmakthålls genom denna tystnad. Foucault menar att tystnaden både kan skydda och stärka det som redan finns men den ger även andra aktörer en möjlighet att kliva in på arenan och ta plats. Informationen som går ut till intresserade familjehem är ofta ganska allmän för att på så sätt attrahera en mångfald. En familjehemssekreterare ger en förklaring till varför det är så:

Vi skriver ju när vi har gjort sådana annonser att de behöver inte ha någon särskild bakgrund, jag kommer inte ihåg hur vi beskrev det, att man behöver

inte vara en hel familj. Sedan uttrycks kanske inte, vi skriver ju inte att man måste ha en särskild religion, alltså det skriver vi ju inte heller. Det blir för mycket som vi ska, ”ni behöver inte vara det, ni behöver inte vara det”. Det blir för mycket.

Minoritetsgrupper utesluts inte men de inbjuds inte heller aktivt förrän ett särskilt barns behov kräver det. Genom att till exempel homosexuella par inte tilltalas direkt i den information som går ut till intresserade familjehem, blir de varken speciellt inbjudna eller bortvalda. Inte heller heterosexuella familjer blir speciellt inbjudna eller bortvalda, men i egenskap av att vara en etablerad grupp är inte det nödvändigt då de anses vara automatiskt inkluderade. Då icke-etablerade grupper inte har det företräde som etablerade grupper har att inkludera sig själva, kan tystnaden verka exkluderande. Möjligtvis kan det även vara så att familjerna på landet känns trygga och välbekanta för de som arbetar med familjehemsvården. Många familjehemssekreterare beskrev dessa familjer på liknande sätt vilket visar på en konsensus kring familjerna. De är varandra lika i mångt och mycket vilket kan leda till en trygghet för familjehemssekreterarna när de ska samarbeta med och handleda familjehemmet. Familjehemssekreterarna kan ha goda erfarenheter av dessa familjer och kan ha upplevt att barnen som placerats där har fått det bra.

Faktorer som påverkar bedömningar av homosexuella familjehem

Att vara placerad i ett familjehem innebär en utsatthet för barnet och flera familjehemssekreterare påpekade att det fortfarande finns en negativ klang över att vara ”fosterbarn”. Det är därför viktigt att inte märka ut barnen mer än nödvändigt. En familjehemssekreterare beskriver det så här:

Man ska ju inte, om man är ute och går med barnet så ska ju inte alla se att inte den föräldern är förälder till det barnet. Man ska inte utsätta barnet för onödiga frågor och så här, det ska ju passa i miljö och familj på något sätt, om det går.

Något som familjehemssekreterarna eftersträvar i sitt arbete är att barnet ska passa in i det tilltänkta familjehemmet och dess miljö. Familjehemssekreteraren i citatet ovan menar att det är viktigt att barnet smälter in och att det inte blir för uppenbart för omgivningen att barnet är placerad i familjen. Barn ska inte behöva utsättas för frågor från till exempel jämnåriga eller övriga i omgivningen. Barn som är omhändertagna kan anses tillhöra en icke-etablerad grupp

då de inte lever enligt normen, det vill säga tillsammans med sina föräldrar. Det kan då antas att genom att bli placerad i en homosexuell familj riskerar barnet att bli dubbelt utsatt då även familjen kan anses tillhöra en icke-etablerad grupp. Det kan då vara extra viktigt att barnet blir inkluderat i den etablerade gruppen genom att likna familjen och passa in i deras miljö. Detta är en viktig aspekt vid bedömning av placering i familjehem. Några familjehemssekreterare belyste de fördelar som skulle kunna finnas i att använda homosexuella par som familjehem. Det skulle till exempel kunna vara att de själva har erfarenhet av att känna sig utanför och därmed skulle kunna ha bättre förståelse för barnets situation än andra familjer. Enligt Socialstyrelsens kartläggning av socialtjänstens bemötande av homo- och bisexuella personer visar det sig vara vanligt att homosexuella par sexualiseras så de utreds vid familjehemsutredningar. I stället för att se till individernas faktiska förmåga och lämplighet att vårda barn ser man till sexualiteten. En familjehemssekreterare ser annorlunda på saken och uttrycker det så här:

Deras sexuella läggning har inte riktigt med den saken att göra. Som jag ser det så är sexuell läggning också en privatsak. Föräldraskap kan fungera hur bra som, där är det ju samma liksom. Antingen kan man ett bra föräldraskap eller kan man det inte, det har ju inte med det att göra nödvändigtvis.

Till skillnad från vad Socialstyrelsens kartläggning visar, menar familjehemssekreteraren att omvårdnaden av ett barn har lika lite eller lika mycket att göra med homosexualitet som det har med heterosexualitet att göra. Antingen finns förmågan till ett gott föräldraskap eller så finns det inte. I vår intervju med en medarbetare vid HomO uppgav denne en förhoppning om att det ska bli vanligare att se till individernas förmåga istället för till sexualiteten. Medarbetaren vid HBTre beskriver hur denne uppfattar att sexualiteten uppmärksammas framför individen:

Det är bara när man tillhör en majoritetskultur som man kan vara bara ett namn till exempel. Annars blir man alltid identiteten först. Jonas Gardell är aldrig författare i första hand, han är alltid böj.

Medarbetaren beskriver hur en person som tillhör en majoritetsgrupp enbart kan vara en individ, medan en person som tillhör en minoritetsgrupp alltid är identiteten före individen. Personer som är homosexuella, invandrare, handikappade eller tillhör någon annan icke-

etablerad grupp klassificeras först och främst som det. Att grupper som anses tillhöra den etablerade gruppen först och främst definieras som en individ kan ses som ett tolkningsföreträdare som denna grupp har och som de andra saknar. Tolkingsföreträdet visar sig även i familjestrukturer då den homosexuella familjen alltid är homosexuell framför enbart familj, till skillnad från den heterosexuella. Det traditionella heterosexuella familjehemmet tillhör den etablerade gruppen till skillnad från det homosexuella familjehemmet. Genom gruppernas existens återskapas även bilden av vad som är en riktig och eftersträvansvärd familj att vara och att växa upp i. När mönstret bryts är det oftast genom nätverksplacering eller att den icke-etablerade gruppen har något särskilt att erbjuda som tillfredställer barnets behov.

För mig är det en skillnad om det är vi som fattar beslut om var barnet ska bo än om det kommer som ett förslag. Om det är en placering i släkt och nätverk, så kommer förslaget därifrån så ser jag annorlunda på det. Då kan jag tänka mig mer att det är en ensamstående eller ja att det är ett lesbiskt eller ett homosexuellt par, om förslaget kommer från familjen. För då har ju de varit med och sagt hur man vill ha det.

Enligt familjehemssekreteraren i citatet ovan kan det finnas en skillnad om förslaget på familjehem kommer ifrån barnets biologiska nätverk. Det kan därmed betyda att om den biologiska familjen är med och säger hur de vill ha det kan det mycket väl bli ett familjehem som både finns i storstaden, är utländsk eller homosexuellt. Detta är dock främst om det tilltänkta familjehemmet redan finns i det biologiska eller sociala nätverket. Först då kan ett familjehem som inte tillhör den etablerade gruppen bli mer eftersträvansvärd. En familjehemssekreterare beskriver det så här:

Hade jag haft ett barn som kommer från en homosexuell familj och som specifikt önskar, det kan man ju tänka sig, att komma i en annan homosexuell familj, att behålla det här systemet då hade jag ju skrivit om de delarna. Likadant är det med religioner och kulturer och språk, att man kanske behöver de här och de här förståelserna för situationen och då är detta familjehemmet bättre lämpat för den placeringen, än det vi kallar normalbefolkningen.

Ett familjehem som på något sätt inte faller inom de etablerade familjehemmens ramar måste i utredningen motiveras ytterliggare varför just det ska vara familjehem enligt familjehemssekreteraren i citatet ovan. De särskilda kännetecken som ofta placerar familjehemmen i en icke-etablerad grupp belyses extra för att visa på att de är särskilt lämpliga för matchningen av barnets behov. I det antyds att ett traditionellt familjehem är normen och de som bryter mot normen måste förklaras för att förstås. Motiveringen av ett familjehem ligger till grund för socialnämndens beslut. Det är därför viktigt att familjehemssekreteraren tydligt har motiverat vad som gör familjen lämplig för att vårda ett specifikt barn. Några familjehemssekreterare uttrycker en viss oro för att socialnämnden inte skulle ställa sig positiva till att godkänna ett homosexuellt familjehem till exempel. Denna osäkerhet kan tyda på att diskussioner inte förts inom socialförvaltningen. Kartläggningen som Socialstyrelsen gjorde visade på att flera kommuner runt om i Sverige inte har belyst den här frågan om att använda homosexuella familjehem. Att inte belysa det bidrar till en tystnad som kan bli ett maktredskap. Genom att hålla tystnaden så kan rådande förhållanden vidmakthållas och nytänkande hämmas. Flera av de familjehemssekreterare som vi intervjuade upplevde att frågan var ny även för dem då de i flesta fall inte funderat i dessa banor. De uppgav sig dock vara öppna för att inkludera även andra familjekonstellationer i familjehemsarbetet. En familjehemssekreterare uttrycker det på följande vis:

Men vi ser ju inte att det finns några hinder utan jag hade ju gladeligen tagit emot, och sen får man ju jobba med de fördomar, alltså om man då har ett homosexuellt par och har ett barn som man tror skulle passa i den här familjen så hade man ju fått jobba med de biologiska, för det handlar ju också om att alla, många har ju fördomar kring de homosexuella. Många kommer ju hit och vill ha kontaktfamiljer och då är det jättenoga att det är med en man och en kvinna, att man vill ha det här kärnfamiljstuket. Så att man hade fått jobba på de fördomarna.

Familjehemssekreteraren ger i citatet uttryck för att det inte finns några hinder i sig för homosexuella par att bli familjehem utan uppger att de är välkomna. Dock finns här ett hinder för att inkludera den homosexuella familjen fullt ut. Hindret ligger, enligt familjehemssekreterarens uppfattning, utanför socialförvaltningen. Det finns en rädsla för att barnets biologiska nätverk har fördomar om homosexuella vilket hindrar att barnet kan placeras i en homosexuell familj. De fördomar som familjehemssekreteraren antar att det

biologiska nätverket kan ha, kan grunda sig i att den homosexuella familjen upplevs som ett brott mot den heterosexuella normen vilket leder till fördomar.

Erfarenheter och föreställningar av homosexuella familjehem

Det finns ett lågt antal familjehem som består av homosexuella par eller familjer i Sverige. Intresset i form av ansökningar är också lågt enligt de familjehemssekreterare som vi intervjuade. Flera familjehemssekreterare uppgav att de trodde att det låga intresset från homosexuella par kunde grunda sig i en rädsla att inte bli godkända som familjehem. Som en familjehemssekreterare uttrycker det:

Jag tror ju fortfarande att som homosexuellt par, det blir ju jobbigt hela tiden liksom sticka ut huvudet, man får reaktioner, här skulle det ju bli ett ställe till att kanske få nej och bli liksom bli underkänd.

Familjehemssekreteraren har en föreställning om vad de homosexuella förväntar sig för respons från socialtjänsten. Antagandet om att homosexuella par ska uppleva sig som bortvalda eller underkända kan grunda sig i hur det ser ut i samhället. Det kan i sin tur även skapa ett antagande hos familjehemssekreteraren angående orsaken till att homosexuella par inte hör av sig. Föreställningar och antaganden om icke-etablerade grupper i samhället kan bidra till att maktförhållandet mellan grupperna vidmakthålls. En annan av de familjehemssekreterare som vi intervjuade berättade om ett manligt homosexuellt par som ringde och var intresserade av att bli familjehem. Enligt familjehemssekreteraren frågade paret ”vi är ett homosexuellt par och vi är två män och vi förstår att det är kontroversiellt och så, och hur ställer ni er till det?”. Paret frågade alltså om de kunde klassas som en ”riktig” familj, som får lov att ansöka om att bli familjehem. Det kontroversiella som de nämner kan dels vara deras sexualitet men även det faktum att de är män vilket bryter mot det tidigare könsmönstret att det måste finnas en kvinna för att kunna ta hand om barn. Vidare under våra intervjuer framkom det att familjehemssekreterarna överlag var positivt inställda till att få in ansökningar från homosexuella par. Det är däremot väldigt ovanligt att homosexuella par och familjer anmäler sitt intresse. Som medarbetaren vid HomO berättade är det en stor brist på familjehem i Sverige, vilket även de familjehemssekreterare vi intervjuat uppgav. HomO menade att det beror på att många människor är ovilliga till att upplåta sitt hem oavsett vilken sexuell läggning de har. Det fanns dock en viss erfarenhet, hos några av de familjehemssekreterare som vi intervjuade, av att ha placerat barn hos ett homosexuellt par.

Det var en kille som var homosexuell som var placerad i ett vanligt hem om man säger så, där han av någon anledning inte kunde vara. Det var ganska länge sedan det här. Och då var det ett homosexuellt par, som jag tyckte var bra. Så jag frågade dem om de kunde ta hand om den här killen. Först så var de väl kontaktfamilj och sen, alltså han bodde där.

Familjehemssekreteraren berättar i citatet ovan om en homosexuell pojke som vid en omplacering placerades hos ett homosexuellt par. Först var de bara kontaktfamilj åt pojken men sen bodde han där på heltid. Enligt familjehemssekreteraren var det inga diskussioner kring lämpligheten hos paret utifrån deras sexuella läggning utan paret bedömdes som lämpliga utifrån pojkens behov och parets resurser. Detta bekräftar Socialstyrelsen kartläggning där kommunerna har uppgett att vid de tillfällen de kommit i kontakt med homosexuella så har det inte varit några problem. Det tyder på att den enskilde familjehemssekreteraren har ett stort inflytande på bedömningen utifrån vilken inställning och synsätt denna har. Antingen ses inte de homosexuella paren som en möjlig familjeform att använda som familjehem och de exkluderas utan större problem, eller så inkluderas de utan större problem. Båda sätten kan innebära att kommunerna och socialtjänsterna inte uppfattar att kontakten med homosexuella som något problematiskt som behöver diskuteras. Makten som finns i tystnaden kan användas både för att inkludera och exkludera individer från en icke-etablerad grupp. Det biologiska nätverket kring barnet har även en viss makt och kan ställa sig negativa till att ett homosexuellt par ska vårda deras barn. En familjehemssekreterare beskriver på följande vis sin erfarenhet av motstånd från det biologiska nätverket:

Men det är nog rena turen att jag har haft en kontaktfamilj där barnen bor, varannan helg i, som är ett homosexuellt par. Och efter den placeringen i den kontaktfamiljen så har jag ju inte kunnat placera fler för jag har inte haft några föräldrar som har accepterat den.

Här uppger en familjehemssekreterare att de har haft ett homosexuellt par som kontaktfamilj till barn som bott hos dem varannan helg. Efter att den placeringen upphörde har de inte kunnat använda paret igen då det inte funnits föräldrar som accepterat detta. Då föräldrar får sina barn omhändertagna befinner de sig i underläge. Makten att kunna påverka var barnen

placeras kan då bli extra viktigt för dem enligt en annan familjehemssekreterare. Att lyssna på föräldrarna och ta hänsyn till deras önskemål i största mån är av stor vikt för det framtida samarbetet kring barnet. Föräldrarna kan även uppleva makten att säga nej till ett familjehem som socialtjänsten presenterar är deras enda kontrollmöjlighet i deras utsatta situation.

Förändringar av familjehem

Den traditionella familjen har varit dominerande inom familjehemsvården under lång tid och är så fortfarande men vissa förändringar har förekommit. En av familjehemssekreterarna beskriver det så här:

Det är en väldigt traditionell familj tycker jag. Det har varit så hittills men det håller kanske på att luckras upp successivt. När jag började inom familjevården så var det väldigt vanligt att mamman var hemma till och med, men det har ju försvunnit. Nu finns det knappast några familjehem där någon går hemma. Jag tycker att det är ganska så traditionella könsroller.

Förutom att könsrollerna gällande förvärvsarbete har luckrats upp genom att båda föräldrarna oftast förvärvsarbetar, så anser familjehemssekreteraren att andra traditionella könsroller till stor del lever kvar i familjehemmen. Till exempel är det främst kvinnan som har huvudansvaret för att ta hand om barnen och det är ofta hon som är mest drivande när familjen ansöker om att få bli familjehem. En annan familjehemssekreterare berättade att vid en familjehemsutredning av ett homosexuellt par tillfrågades paret om sina roller i relationen. Familjehemssekreteraren menade att detta gjordes för att få en bättre egen förståelse för hur relationen fungerade och menade samtidigt att detta även gjordes vid utredningar av heterosexuella relationer. Rollerna i en familj är alltså viktiga i såväl hetero – som homofamiljer för att förstå hur den fungerar. Vem som har den omvårdande, kvinnliga och vem som är den struktursättande, manliga rollen. Det är könsroller som lever kvar från kärnfamiljen men som fortfarande tillhör normen i en familj. Antagandet om att alla relationer utgår ifrån detta rollmönster är en heteronormativ värdering då den heterosexuella parrelationens könsroller står som förebild för den homosexuella parrelationen. En annan förändring som har skett inom familjehemsvården är att fler ensamstående är familjehem idag, även om det fortfarande är få. Till skillnad från förr så är en ensamstående kvinna med barn en vanlig familjeform idag som både accepteras och respekteras i samhället. Dock är

ensamstående kvinnor främst familjehem till barn som redan finns i deras biologiska eller sociala nätverk. Det krävs oftast speciella omständigheter för att inte välja en familj bestående av en mamma och en pappa vid val av familjehem. En familjehemssekreterare resonerar kring behovet av en mamma och en pappa i familjehemmet så här:

Om det är så att barnet har ett starkt behov utav en manlig förebild så försöker jag få en mamma och en pappa. Om barnet bor hos en ensamstående kvinna och där brister det men har en bra relation till sin pappa så kanske det barnet inte behöver en ny pappa. Det handlar om behovet, vad behöver barnet. Det kan också vara så att det finns barn som har haft mycket svårt med det ena könet, med män överhuvudtaget, och då ska det barnet inte placeras i en hel familj utan bara med en ensamstående kvinna. Så där utgår jag helt ifrån barnets behov, inte hur familjerna ser ut.

Barnets behov är viktigare än hur familjens struktur ser ut enligt familjehemssekreteraren. Om barnet däremot anses vara i behov av en manlig förebild försöker familjehemssekreteraren främst finna en familj bestående av både en mamma och en pappa. Om barnet bor med en ensamstående kvinna så anses den manliga förebilden fattas om inte barnet redan har en god kontakt med sin biologiska pappa. En ensamstående kvinna, i relation till kärnfamiljen, kan här tolkas som en icke fullgod familj. Har barnet en god relation med sin pappa kan dock en ensamstående kvinna anses som ett lämpligt familjehem då barnet inte uppfattas vara i behov av en manlig förebild. Utifrån synsättet om etablerade och icke-etablerade kan man här se att kärnfamiljen är den norm som man strävar efter. Även ensamstående kvinnor kan dock anses tillhöra den etablerade gruppen när det gäller att ta hand om barn. Föreställningen om typiskt kvinnliga egenskaper såsom kärleksfullhet, förståelse och empati gör att de kan anses vara bäst lämpade för den uppgiften. De bästa exemplaren ur kvinnogruppen får representera hela gruppen trots vetskapen om att det finns en riklig variation av kvinnor. Män kan däremot anses tillhöra den icke-etablerade gruppen när det gäller att vårda barn då de bedöms sakna de typiskt kvinnligt vårdande egenskaperna. Då är det de sämsta egenskaperna i den icke-etablerade gruppen som får representera hela gruppen. Ensamstående män med barn ifrågasätts till viss del fortfarande i samhället, då det bryter mot de traditionella könsrollerna. En familjehemssekreterare beskriver ett tillfälle då det kom in en ansökan från en ensamstående man:

Där var det en ensamstående man som skrev och han skrev också att han hade varit ungdomsjobbare och då tänkte jag ”nja, vad är han ute efter egentligen, 45 år och ensam”. Kan ju ha varit jätteskicklig. ”Vad vill han egentligen med små barn?” För han skrev just det, små barn.

Familjehemssekreteraren uttrycker denna skepsis mot att en ensamstående man skulle ha hand om ett litet barn. Här går det att tolka att när en man är ensam vårdare av ett barn kan han uppfattas som en möjlig fara, men när mannen förekommer tillsammans med en kvinna i en kärnfamilj blir han främst en manlig förebild för barnet. Familjehemssekreteraren i citatet ovan visar dock på en viss medveten om det obefogade resonemanget, då denne även menar att mannen visserligen skulle kunna vara mycket skicklig på att vårda och fostra barn. Medvetenheten finns att alla män har individuella egenskaper och att män mycket väl kan vara utmärkta vårdare för barn. Föreställningarna som finns om olika grupper och roller i befolkningen är ofta djupt rotade och dessa kan till stor del påverka våra handlingar och beslut. De flesta av familjehemssekreterarna uppgav att de inte hade någon efterenhet av att använda en ensamstående man som familjehem. I de fall det förekom fanns mannen främst i det biologiska nätverket i form av till exempel en morfar eller morbror till barnet. En annan aspekt som en familjehemssekreterare menar har förändrats bland de familjer som ansöker om att få bli familjehem, är den idealistiska övertygelsen:

Innan var det mycket de som var födda på 40-talet och 50-talet som kanske gjorde det lite av, att man ville göra en god gärning och ta hand om ett barn och det var kanske mer i sina ideal och kanske för politiska övertygelser man gjorde det. Nu är det mera, kanske 60-, och 70-talister som ”vi ska göra detta istället för att jobba så vi vill ha en lön och sen åker vi till Thailand två gånger om året och så begär vi ersättning för cykel” och så. ”Och så vill vi ha avlastning en gång i månaden, en helg i månaden.” Så det börjar komma en helt annan typ av människor som blir familjehem. De kräver mycket mer och ser det istället för ett jobb. Förr i tiden då skulle barnen in i familjen och vara som en i familjen. Nu pratar jag generellt, det finns fortfarande bägge typerna men alltså om man ser en tendens så är det åt det hållet.

Då det förr var ideal och politisk övertygelse som styrde viljan att ta hand om ett utsatt barn så är det idag i högre utsträckning ansett att vara ett professionellt åtagande som ska ge betalt för sig. Alltså är typen av människor och skälet till att vilja vara familjehem annorlunda men bilden av det gifta paret på landet består. En annan familjehemssekreterare har lagt märke till att de nya familjehemmen är mer upptagna än de gamla familjehemmen. Det är olika aktiviteter som tillkommit som fysisk träning och olika utbildningar vilket leder till att familjerna har mer begränsad tid. Människor har blivit allt mer individualistiska och strävar efter att förverkliga sig själva vilket även återspeglas i familjehemsvården. Det går även att utläsa att familjehemmen är väl medvetna om den maktposition de har med tanke på bristen på familjehem som finns idag. De kräver mer för sitt uppdrag som familjehem i förhandlingarna mellan dem och socialtjänsten. De familjehemssekreterare vi intervjuade uppger att ersättningarna idag är ganska höga men att även uppdragen är svårare. Att uppdragen blivit svårare menar en familjehemssekreterare bero på följande:

Där har man gjort ett omfattande öppenvårdsarbete många gånger och sett att det inte går, de kan inte bo hemma. Så att de som vi placerar då är det för att de ska faktiskt vara under ganska lång tid i familjehem, då kanske en del också växa upp där helt och hållet.

Idag tar det längre tid innan ett barn omhändertas och istället satsas det mer på öppenvårdsarbete i den biologiska familjen enligt familjehemssekreteraren i citatet ovan. När bristerna i den biologiska familjen är så stora att det inte är möjligt att låta barnet bo kvar i den miljön är placeringen i familjehem ofta långvariga. När barnen slutligen omhändertas har de ofta problem på flera olika områden i sitt liv. Det kan vara bristfällig skolgång, skadade sociala relationer och tillitsbrist.

Framtidsvisioner

De flesta som vi har intervjuat anser att familjehemmen kommer att se annorlunda ut i framtiden då det sker förändringar av familjekonstellationerna i samhället. Redan idag lever många barn i familjer som inte kan räknas som en kärnfamilj.

Ja, barn är ju vana mer vid olika familjekonstellationer, på gott och ont, idag än vad de var innan. Idag tycker jag det är mycket mer tillåtande och det kan ju då, om man säger med homosexuella, bli mer tillåtande. Man är

van vid lite olika, plast och styv och så bor man hos den och så. Så två pappor och två mammor, det blir inte så konstigt, inte så laddat kanske.

Barn är idag mer vana vid olika familjekonstellationer och familjehemssekreteraren uppger i citatet ovan att det är mer tillåtande nu än förr. Barnen bor på flera olika ställen och har ofta fler vuxna runt om kring sig i form av plast – och styvföräldrar. Familjehemssekreteraren anser att det kanske kommer att bli mindre laddat i framtiden att ha två mammor eller två pappor. Familjehemssekreteraren menar vidare att de ökade antalet ombildade familjer kan däremot vara negativt för familjehemsvårdens arbete:

Något som ligger oss lite i fatet, det här att man skiljer sig och så skaffar man nya barn. Många tycker att ”jag är mig själv nock och min egen familj och har barn där och barn där”, och så orkar man inte med att vara familjehem. Så då blir det ju svårt att engagera sig som familjehem om man har barn som kommer och bor lite då och då. Och det kan ju också vara någonting, att det blir svårare att bli familjehem för man orkar inte med mer barn och mera flyttningar liksom.

Det finns en risk i att familjer ombildas eftersom det leder till ökat engagemang för de nya familjerna enligt familjehemssekreteraren. Detta kan bidra till att viljan att engagera sig som familjehem minskar. Då det redan finns ett underskott av familjer som är villiga att upplåta sina hem för barn som behöver placeras, så kan detta givetvis vara en orosfaktor för familjehemsvården. Familjehemsvården kommer antagligen att påverkas av olika faktorer som i sin tur kommer att påverka dess utveckling och förändring. Detta kommer sannolikt även innefatta förekomsten av familjehem bestående av ett homosexuellt par. Medarbetaren på HomO menar att i takt med att andra familjekonstellationer, såsom samkönade relationer blir vanligare kommer troligen även homosexuella familjehem att bli det.

Sammanfattning

Genom att familjer separerar och ombildas skapas det ständigt nya familjeformer. Detta bidrar till en stor variation av hur familjer är konstruerade och dessa är både accepterade och respekterade. Kärnfamiljen är dock den dominerande familjeformen och utgör därmed normen för hur en ”riktig” familj ser ut. Familjekonstellationer som inte inkluderas i den

heterosexuella familjebildningen kan ha det svårt att bli accepterade fullt ut. Vårt material har visat att det vanligaste förekommande familjehemmet består av en mamma och en pappa med gemensamma barn. Familjehemmen liknar oftast varandra ifråga om sammansättning. Detta kan bidra till en föreställning om vad som är en åtråvärd och lämplig familj. Många av de barn som omhändertas kommer ofta från familjer som är bosatta i större städer. Dessa familjer är ofta ensamstående eller har en annan etnisk bakgrund än den svenska. Familjehemsvården ska spegla hur samhället ser ut och matcha de placerade barnens behov och ursprung. Vår studie visar dock på att det vanligaste familjehemmet består av två föräldrar som har ett svenskt ursprung och som bor på landsbygden. Familjehemssekreterarna betonade att det viktigaste vid val av familjehem inte är hur familjen är konstruerad utan vilka egenskaper de har. Det som eftersöks är kärleksfulla, empatiska och stabila vuxna som har tid och utrymme för att ta hand om ett utsatt barn. Att familjehemmen ofta liknar varandra kan bero på att rekryteringen ofta sker genom andra etablerade familjehem. Det finns en diskussion bland familjehemssekreterarna att familjer som lever på landet kan ha mer tid över för familjelivet än vad familjer i staden har. Detta kan vara en annan anledning till att dessa i högre grad är intresserade samt rekryteras. Det kan även vara så att familjehemssekreterarna upplever en trygghet i att samarbeta med sådana familjehem som är välbekanta för dem. De vet då vad de kan förvänta sig av familjehemmen samt vad de kan kräva av dem. Vår slutsats är att det är bland annat dessa olika faktorer som påverkar vidmakthållandet av det traditionella familjehemmet.

När familjehemssekreterarna resonerade kring att använda sig av en homosexuell familj som familjehem uppgav de att diskussioner kring detta sällan förekom inom socialtjänsten. De flesta av familjehemssekreterarna hade ingen erfarenhet av att använda sig av denna typ av familjehem och de uppgav även att de fick in få ansökningar från homosexuella par. När vi undersökte vad detta kunde bero på visade det sig att familjehemssekreterarna trodde att de homosexuella paren så sällan hörde av sig av rädsla för att bli underkända. Vi kunde även se att det inte framgick i någon informationstext att partners är välkomna att höra av sig men å andra sidan har det heller inte stått att de inte är välkomna. Då vi har valt att tolka vårt material utifrån bland annat teorin om talet och tystnaden anser vi oss kunna urskilja att mönstret av kärnfamiljen som familjehem vidmakthålls genom bland annat denna tystnad. Då vi även har använt oss av teorin om etablerade – och icke-etablerade grupper kunde vi få en viss förståelse för dynamiken mellan olika grupper i samhället. I detta sammanhang går det att se kärnfamiljen som den etablerade gruppen medan den homosexuella familjen kan anses

tillhöra den icke-etablerade gruppen. Genom den rådande föreställningen om att kärnfamiljen är den ”riktiga” familjen samt att den tillhör den etablerade gruppen, kan icke-etablerade grupper uppleva sig bortvalda. Det bekräftar även den heteronormativa värderingen som innebär förutsättningen om att alla lever i en heterosexuell familjeform.

Det som familjehemssekreterarna bland annat angav vara svårigheten med att använda familjehem som skiljer sig från den heterosexuella normen kan vara att det biologiska nätverket motsätter sig detta. Dessutom angav de att barnet redan är utsatt då det omhändertas från sina föräldrar och att en placering i till exempel en homosexuell familj kan leda till en dubbel utsatthet. Däremot kan ett homosexuellt familjehem anses vara lämpligt då det accepteras eller rekommenderas av den biologiska familjen. När ett familjehem tillhör en icke-etablerad grupp krävs det ofta att de har kvalitéer som uppväger de brister som det innebär att falla utanför den etablerade gruppens ramar. Familjehemssekreteraren är den som bedömer vilka familjer som är lämpliga och socialnämnden godkänner oftast dennas rekommendationer. Vid användandet av familjer som bryter mot normen krävs det en utförlig motivering till varför dessa familjer är lämpliga som familjehem till just det barnet. Några familjehemssekreterare uppgav att det skulle kunna vara positivt för ett barn att placeras hos ett homosexuellt par då dessa kunde ha egna erfarenheter av utanförskap och därigenom ha större förståelse för barnet och dess svårigheter.

De familjehemssekreterare som ingick i vår studie ställde sig övervägande positiva till att inkludera homosexuella par och familjer i familjehemsvården. Under våra intervjuer kom det fram att de flesta av familjehemssekreterarna inte hade reflekterat eller diskuterat frågan om homosexuella familjehem. En orsak till detta kan vara att den begränsade erfarenhet som finns inte har inneburit några problem. Bristen på diskussioner kring inställningen av att använda homosexuella par kan verka både inkluderande och exkluderande. De flesta som vi har intervjuat uppgav att de anser att familjehemmen kommer att se annorlunda ut i framtiden i takt med att samhället förändras. Redan idag går det att se att barn är vana vid att fler vuxna är inblandade i deras liv i takt med att föräldrar skiljer och gifter om sig. Det finns idag ett flertal barn som lever med homosexuella föräldrar och i takt med att samkönade relationer blir mer synliga kommer troligen även acceptansen att bli större.

Avslutande diskussion

Att tillhöra den etablerade majoritetskulturen, vilket den heterosexuella kärnfamiljen gör, innebär ofta ett omedvetet inkluderande som vanligtvis inte reflekteras över. Icke-etablerade minoritetsgrupper kan däremot uppleva ett medvetet eller omedvetet exkluderande av den etablerade majoritetsgruppen. Ämnet familj är ett område som vi upplever vara väldigt styrt av heterosexuella normer och värderingar och starkt kopplat till sexualitet. Att koppla familj till biologisk reproduktion är i sig inget konstigt men vi upplever att exkluderingen av den homosexuella familjebildningen innebär mycket mer än bara biologi. Familjen utgör ett starkt fundament i samhället och har även en religiös grund genom traditioner som äktenskap och dop. För många är familjen på något sätt en helig institution och heligheten består någonstans i sambandet mellan man, kvinna och barn. Det ökade antalet ombildade familjer har lett till att acceptansen för olika typer av heterosexuella familjeformer är stor. Att vara till exempel ensamstående – eller styvförälder är inte någon ögonbrynshöjare, så länge relationen antas tillhöra den heterosexuella majoriteten. Detta arbete har gjort oss uppmärksamma på de heteronormativa antaganden som finns kring sambandet familj och sexualitet. Att se bortom sexualiteten när det gäller familj kan tyckas svårt då det är så grundat i våra normer och värderingar.

Familjehemsplaceringar inkluderar många individer som styrs och påverkas av olika normer och värderingar kring familj och sexualitet. Då ett gott samarbete väger tungt i arbetet kan ett brott mot en rådande norm medvetet eller omedvetet väljas bort. De familjehemssekreterare och sektionschefer som vi har intervjuat har haft mycket liten erfarenhet av att använda familjehem som består av homosexuella par. Denna brist på erfarenhet kan ha lett till att resonemangen rört sig kring hur de bör agera eller resonera kring homosexuella par som ansöker eller som är familjehem. Under studiens gång har vi även haft med oss tankar kring hur frågans känslighet kan ha påverkat intervjupersonernas svar. En öppen ställning gentemot olika levnadsformer kan anses vara förväntat av en yrkesgrupp såsom socialarbetare. Det behöver dock inte nödvändigtvis betyda att det alltid överensstämmer med de olika socialtjänsternas eller tjänstemännens informella hållningar eller attityder. Precis som en familjehemssekreterare uttryckte det under en intervju så kan steget mellan talet i teorin och handlingen i praktiken vara långt.

Det har varit spännande att undersöka en fråga som är ny och utforskad. Vi har befunnit oss på marker som är så gott som orörda inom forskningen. Samtidigt som frågans färskhet har bidragit till en ökad nyfikenhet har det även varit krävande och utmanande då det knappt har funnits någon tidigare forskning eller annan litteratur inom ämnet. För vår egen del har arbetet med den här uppsatsen varit lärorikt då vi blivit mer medvetna om våra egna värderingar. Då vi vid arbetets start diskuterade kring val av uppsatsämne kom diskussionen in på sexualitetens betydelse i familjer. Vi hade en hel del åsikter och tankar om vad som kan definieras som en familj och vad som är viktigt för ett barn. Att arbeta med uppsatsen har fått oss att inse hur mycket vi styrs av omedvetna heteronormer då vi diskuterar kring familj, normer som vi upplever sällan ifrågasätts. Det heteronormativa synsättet präglar hela vårt samhälle och även oss själva. Vi inser att i vårt arbete vidmakthålls den homosexuella familjens ställning som minoritet då vi har valt att belysa den i relation till den heterosexuella. Vi är dock övertygade om att ett ifrågasättande av rådande normer kan bidra till förändring i medvetande och i handling. Detta är viktigt i vår framtida roll som socialarbetare. Synliggörandet av det heteronormativa synsättet på familjen borde därför enligt oss belysas mer i socionomutbildningen.

Källförteckning

Litteratur

Brante, Thomas & Andersen, Heine & Korsnes, Olav (red.) (1998) *Sociologiskt lexikon*. Stockholm: Universitetsförlaget

Bäck-Wiklund, Margareta (2003) "Familj och modernitet." i Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur

Castells, Manuel (1998) *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band II: Identitetens makt*. Göteborg: Daidolos

Elias, Norbert & Scotson, John L (1999) *Etablerade och Outsiders*. Lund: Arkiv Förlag (org. 1965)

Elofsson, Stig (2005) "Kvantitativ metod – struktur och kreativitet." i Larsson, Sam & Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Foucault, Michel (1980) *Sexualitetens historia vol.1. Viljan att veta*. Stockholm: Gidlunds

Franzén, Mats (2005) "Ifråga om makt. Diskurser, resurser, kontexter." i Goldberg, Ted (red) *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur

Fridh, Birthe & Norman, Gunilla (2005) *Att utreda när barn far illa – en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Växjö: Gothia

Giddens, Anthony (1995) *Intimitetens omvandling. Sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nora: Nya Doxa

Halldén, Gunilla & Hydén, Margareta & Zetterqvist Nelson, Karin (2003) "Familjeliv och homosexualitet." i Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur

Halldén, Gunilla & Söderlind, Ingrid (2004) "Förord." i Söderlind, Ingrid (red.) *Uppväxt, familjeformer och barns bästa. Om familjeliv som offentlig angelägenhet och vardaglig praktik*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1991) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam (2005) "Kvalitativ metod – en introduktion." i Larsson, Sam & Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Lundgren, Britta (1999) "En "riktig" familj." i Meurling, Birgitta & Lundgren, Britta & Lövkrona, Inger (red.) *Familj och kön. Etnologiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Norström, Carl & Thunved, Anders (2006) *Nya sociallagarna med kommentarer, lagar och författningar som lyder den 1 januari 2006*. Stockholm: Nordsteds Juridik AB, nittonde upplagan

Roman, Christine (2004) *Familjen i det moderna – Sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Malmö: Liber

Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas

Sallnäs, Maria (2004) "Mellan familjeliv och institutionsliv. Om små privata institutioner för barn och ungdomar." i Söderlind, Ingrid (red.) *Uppväxt, familjeformer och barns bästa. Om familjeliv som offentlig angelägenhet och vardaglig praktik*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier

SOU 2001:10 *Barn i homosexuella familjer. Del A*. Slutbetänkande av Kommitté om barn i homosexuella familjer. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer

Svenska Kommunförbundet (2003) *Barnet och familjehemmet. En handbok om socialnämndens ansvar*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet

Trost, Jan (1997) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur, andra upplagan.

Zetterqvist Nelson, Karin (2004) ”Att växa upp i en homosexuell familj. Ungdomar och unga berättar.” i Söderlind, Ingrid (red.) *Uppväxt, familjeformer och barns bästa. Om familjeliv som offentlig angelägenhet och vardaglig praktik*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier

Internet

Folkhälsoinstitutet (2002) En studie av Österman, Torsten, FSI. *Föreställningar vanföreställningar. Allmänhetens attityder till homosexualitet*. Hämtat: 2007-10-18.
http://www.fhi.se/shop/material_pdf/forestall.pdf

Regeringen (2007) *Ny lagstiftning om partnerskap och adoption - ett exempel ur verkligheten*. Hämtat: 2007-12-18. <http://www.regeringen.se/sb/d/1522/a/17834>

RFSL (2007) *Registrerat partnerskap*. Hämtat: 2007-10-18. <http://www.rfsl.se/?p=420>

Riksdagen (2007) ”Föräldrabalken (1949:381)” i *Svensk författningssamling (SFS)*. Hämtat: 2007-11-05. <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1949:381>

SCB (2007) ”Befolkningsförändringar – partnerskap” i *Tabeller över Sveriges befolkning 2006*. Hämtat: 2008-01-03.
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0101_2006A01_BR_15_BE0107TAB.pdf

SCB (2006) Demografiska rapporter 2006:3. *Barn och deras familjer 2005*. Hämtat: 2007-10-18.
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0701_2005A01_BR_BE51ST0603.pdf

Socialstyrelsen (2004) *Sexuell läggning och bemötande i socialtjänsten*. Hämtat: 2007-11-15.
<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/F9DC5027-FCDE-473D-BD62-ECF2A84F02F8/2374/200413123.pdf>

Bilagor

Bilaga 1

Hej.

Vi är två socionomstudenter som läser vår sjätte termin vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Vi skriver för närvarande vår C-uppsats som handlar om familjekonstellationens förändring i samhället och dess betydelse i arbetet med placeringar i familjehem och/eller kontaktfamilj. Vårt arbete kommer att inriktas på familjehem och kontaktfamiljer som består av ett homosexuellt par. Utifrån Er erfarenhet av familjehemsplaceringar och/eller kontaktfamiljer är vi intresserade av att få ta del av Era resonemang kring begreppet familj och dess betydelse i Ert arbete. Det hade dessutom varit intressant att diskutera hetero- och homosexuella familjers lika, eller olika möjligheter att bli och fungera som familjehem och/eller kontaktfamilj. Eventuella erfarenheter av ansökningar eller placeringar i familjehem och/eller kontaktfamilj som består av ett homosexuellt par är vi även intresserade att få ta del av.

Vi är medvetna om att kunskapen och erfarenheterna kring detta ämne är begränsad. Vi är likväl intresserade och tacksamma om vi fick göra en intervju med Er, utifrån Er professionella kunskap och erfarenhet kring arbetet med familjehem och/eller kontaktfamiljer. Vänligen svara genom nedanstående mail eller telefonnummer. Vid andra frågor eller funderingar får Ni även gärna höra av Er.

Med vänliga hälsningar,

Ingrid Karrman
(mail och telefonnummer)

Helen Jonsson
(mail och telefonnummer)

Bilaga 2

Hej.

Vi är två socionomstudenter som läser vår sjätte termin vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Vi skriver för närvarande vår C-uppsats som handlar om familjekonstellationens förändring i samhället. Vi kommer att inrikta vårt arbete på att undersöka förekomsten av, och samhällets inställning till familjehem där familjehemsföräldrarna består av ett homosexuellt par. Vi kommer att genomföra intervjuer med familjehemssekreterare från socialtjänsten för att få en bild av deras resonemang kring placeringar i familjehem med ett homosexuellt par som familjehemsföräldrar. Vi är även intresserade av vad Ni har för erfarenheter och kunskaper om homosexuella par som önskar bli, eller är familjehemsföräldrar. Även om Ni saknar erfarenhet eller kunskap kring just detta ämne hade vi varit intresserade av att diskutera den homosexuella familjebildningens utveckling med Er, då det är ett centralt tema i vårt arbete.

Vi skulle vara tacksamma om vi kunde få göra en intervju med Er kring detta ämne. Vänligen svara genom nedanstående mail eller telefonnummer. Vid andra frågor eller funderingar får Ni även gärna höra av Er.

Med vänliga hälsningar,

Ingrid Karrman
(mail och telefonnummer)

Helen Jonsson
(mail och telefonnummer)

Bilaga 3

Intervjuguide

Arbetslivserfarenhet?

Ansökningar:

- Information?
- Rekrytering?

Familjehem:

- Typiskt?
- Lämpligt?
- Förändringar?

Homosexuella familjehem:

- Egna erfarenheter?
- Attityder?
- För- och nackdelar?

Barnet:

- Matchning?
- Biologiskt nätverk?
- Förändringar?